

Statistika musí být objektivní a nezávislá, jinak postrádá smysl

Předsedkyně Českého statistického úřadu **Iva Ritschelová** se v rozhovoru pro speciální vydání časopisu Statistika & My zamýšlí nad funkcí statistiky ve společnosti, hodnotí svůj rok ve funkci a hovoří o plánech na příští rok.

Paní předsedkyně, jaká je role statistiky a statistického úřadu ve společnosti?

Úkolem Českého statistického úřadu, jako základního pilíře národního statistického systému, je poskytovat kvalitní data pro podporu rozhodovacích procesů, plánování či hodnocení aktivit na všech úrovních decizní sféry jak ve veřejné správě a samosprávě, tak i v rámci soukromého sektoru. Pouze s pomocí statistických dat jsme schopni popsat věrohodně vývoj společnosti, její proměny a trendy. Často se v rozhovorech s médii setkávám s dotazem: „K čemu vlastně statistika je?“ Skutečností je, že se lidem zdá, že statistika se nijak hmatatelně v denní realitě běžného života neodráží. To je ale velký omyl. Implicitně je přítomna všude kolem nás. Ráda bych docílila toho, aby práce našich odborníků, která je pro směřování a fungování společnosti tak důležitá, byla náležitě společností oceněna.

Vyplývá tedy z vaší odpovědi, že ČSÚ není ve společnosti vnímán pozitivně, anebo že ho lidé vůbec neznají?

Ne tak zcela. Dle nezávislého průzkumu, který pro úřad provedl Sociologický ústav Akademie věd, 77 % obyvatel vnímá ČSÚ jako instituci užitečnou. Nicméně i zde máme určité rezervy. Nedůvěra ve státní instituce je v lidech hluboko zakořeněna. Tady vidím jeden významný úkol, který nás čeká, a to ještě intenzivněji realizovat osvětové a informační akce a vysvětlovat, proč je role statistiky pro společnost důležitá.

Ve funkci předsedkyně ČSÚ jste přes rok. Jak se daří plnit plány, s nimiž jste nastupovala?

Při svém nástupu do funkce jsem hovořila o tom, co jsem již nastínila: že budeme usilovat a rozvíjet statistickou osvětu a pokračovat v budování image ČSÚ jako solidní a důvěryhodné instituce, kterou posílil můj předchůdce Jan Fischer. V letošním roce se nám podařilo výrazně zvýšit počet tiskových konferencí a celkovou intenzitu komunikačních aktivit úřadu. Zorganizovali jsme řadu seminářů, které se velmi osvědčily jako dobrý prostředek pro rozvoj a zlepšování vztahů s klíčovými institucionálními uživateli. Plánujeme v tomto duchu pokračovat i nadále. Naši odborníci jsou stále častěji slyšet v rádiu či v televizi. Časopis Statistika & My je příkladem dalšího úspěšného projektu, jenž má velmi pozitivní ohlasy. Rozvíjíme i ostatní periodické publikace úřadu, jako jsou Statistika a Demografie.

V celé společnosti se s ohledem na hospodářskou krizi šetří, škrtí se rozpočty, méně se investuje. Jak jste si poradili s rozpočtem na příští rok? V poslední době bylo třeba přistoupit k řadě razantních opatření v oblasti hospodaření úřadu. Bohužel došlo i k propuštění zaměstnanců.

S cílem zvýšit efektivnost hospodaření úřadu jsem zřídila odbor veřejných zakázek. Daří se optimalizovat smluvní vztahy s dodavateli, zvyšujeme transparentnost veřejných zakázek. Jako hlavní hodnotící kritérium používáme především cenu, větší péči věnujeme definování technických kritérií soutěže. Jako jedna z prvních institucí začal ČSÚ zveřejňovat smluvní vztahy na internetu. Nutíme dodavatele IT ke zpřístupnění zdrojových kódů, abychom nebyli závislí na jednom dodavateli. To vše má své kladné výsledky. V soutěži jsme získali výhodnou nabídku na nového mobilního operátora, také jsme např. úspěšně vyřešili problém v oblasti komunikační infrastruktury veřejné správy. Takových dílčích úspěchů je celá řada. Nicméně rozpočtový výhled

na další léta napovídá, že nejsme zdaleka u konce a že nás v oblasti efektivního hospodaření čeká ještě mnoho práce.

Jak hodnotíte aktivity spojené s rozvojem statistiky?

Pro letošní rok bylo naformulováno pět prioritních úkolů spojených především s rozvojem klíčových statistických aktivit. V první řadě se jedná o širší využití administrativních zdrojů dat a zkvalitnění statistických registrů. Toto jsou dlouhodobé aktivity, jejichž výsledky nejsou vidět během jednoho měsíce. Je to běh na dlouhou trať. Od registrů si slibujeme zvýšení efektivnosti statistických procesů. Velký akcent byl v tomto roce kladen na mimořádnou revizi národních účtů 2010. Ta je hotova pro časovou řadu od roku 1995 do roku 2010. Výsledky revize prezentoval ČSÚ na tiskové konferenci na konci září. Další tým odborníků pracoval na rozvoji a způsobu zveřejňování dlouhodobých časových řad. Mezi priority díky svému společenskému významu patřila i realizace projektu Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Data zatím stále zpracováváme, ale veřejnost se může těšit na předběžné výsledky již v prosinci, kdy budou prezentovány údaje o obyvatelstvu podle pohlaví, věku, vzdělání, náboženství apod. Zveřejněny budou také údaje o domovním a bytovém fondu, způsobu jejich vytápění nebo vybavenosti výpočetní technikou a internetem.

Hovořila jste o využívání administrativních dat. Znamená to, že úřad přestane realizovat statistická zjišťování?

Administrativní data sbírají rezorty především pro své vlastní potřeby. Zde je nutné upozornit, že účel jejich sběru se hodně liší od účelů statistických. Také kvalita administrativních zdrojů je velmi rozdílná. Pro nás je např. velmi důležitá i včasnost poskytovaných dat, která však u rezortů nehraje vždy tak důležitou úlohu. Na statistickém úřadě se v současnosti využívá téměř 100 administrativních zdrojů a jejich počet rok od roku roste. Statistické zjišťování však nepřestaneme realizovat nikdy. Nemůžeme být totiž jako garant kvality a nezávislosti publikovaných dat zcela odkázáni na administrativní zdroje dat ministerstev, které jsou přece jen především politickými institucemi.

Nicméně považuji za důležité uvést, že administrativní zdroje dat hodně přispěly k celkové redukci administrativní zátěže respondentů, což, věřím, zcela jistě ocení.

Zmínila jste rovněž téma dalšího rozvoje statistických registrů. O jaké registry se jedná a v jakých oblastech je ČSÚ bude rozvíjet?

ČSÚ je v současné době správcem čtyř registrů: registru ekonomických subjektů, registru sčítacích obvodů a budov, databáze fyzických osob a zemědělského registru. Základním smyslem vedení těchto registrů je vytvořit kvalitní informační základnu pro realizaci statistických šetření.

Nicméně ve společnosti existuje či je v současné době budována celá řada dalších registrů. A pokud budeme schopni odpovídající registry vzájemně propojit, pak získáme množství dalších dodatečných informací bez toho, aniž bychom museli obtěžovat respondenta dodatečnými otázkami. Rozvoj registrů je také navázán na potřeby národního a evropského statistického systému. Statistický úřad EU (Eurostat) má například za cíl vytvořit evropský registr skupin podniků.

Pokud se týká dalšího rozvoje registrů, pak je ČSÚ garantem pro tzv. registr osob. Ten by měl tvořit nedílnou součást tzv. systému základních registrů veřejné správy, který by měl být uveden do praxe v polovině roku 2012.

Vraťme se k mimořádné revizi národních účtů. Z jakého důvodu vůbec k revizi dochází?

Mimořádná revize byla realizována ve všech zemích EU v souvislosti s přechodem na nové odvětvové klasifikace. V ČR byla navíc do revize zakomponována ještě další metodická doporučení Eurostatu.

Jakým způsobem se revize na HDP promítla?

Na změnu výše hrubého domácího produktu mělo v ČR přímý dopad téměř dvacet různých změn ve zdrojích dat a metodických zlepšení. Tyto změny v úhrnu navýšily HDP v průměru za období let 1995 až 2010 o 4 % ročně. V jednotlivých letech pak v rozmezí od 3,1 do 4,7 %. Revize vývoje ve stálých cenách, což je velmi podstatné, byla velmi nízká cca $\pm 0,6$ procentního bodu. Revize měla také minimální dopad na dynamiku vývoje HDP.

Ve kterých oblastech byly největší změny?

ČSÚ přešel na novou metodu výpočtu imputovaného tržního nájemného. Byly také zlepšeny metody odhadů téměř všech typů nezjištěné ekonomiky. Další změny byly spojeny s kapitalizací softwaru vyrobeného ve vlastní režii. Dosud byl zachycen pouze ten software, který podnik sám aktivoval ve svém účetnictví. Významná část revize souvisela i se změnami ve způsobu statistického zachycení zahraničního obchodu ČR. Nová metodika lépe odráží jeho přínos pro českou ekonomiku.

Změn byla opravdu celá řada, snažila jsem se uvést pouze ty nejdůležitější. Téma národních účtů si zaslouží rozhodně více prostoru, a proto jsme mu také věnovali celé říjnové číslo časopisu ČSÚ Statistika & My.

Přece jenom mi dovolte ještě jednu otázku. Bude mít tato revize nějaké konkrétní ekonomické dopady?

Jedná se o retrospektivní revizi a odborná veřejnost i trhy přijaly zprávu o změně HDP klidně. Hodně k tomu přispěly i komunikační aktivity ČSÚ jak směrem k odborné veřejnosti, tak k médiím. Nicméně jedním z principů EU je solidarita bohatých zemí s chudšími. Pokud se ukáže, že ČR je ve srovnání s ostatními členskými zeměmi bohatší, bude více přispívat a méně dostávat. Ovšem bez dostatečných znalostí výsledků mimořádné revize, které se uskutečnily v ostatních zemích, to je zatím jen předčasná spekulace. Avšak je to další argument pro nezávislé postavení národních statistických úřadů. Jedná se především o cíl poctivě zobrazovat ekonomickou či sociální realitu. Česká ekonomika jako celek dosáhla v poslední době některých úspěchů, nicméně zvyšující se disparity mezi jednotlivými regiony jsou vážným problémem.

Posledním z prioritních úkolů ČSÚ pro rok 2010 bylo zveřejňování dlouhodobých časových řad. V demografii má ČSÚ některá data až do 18. století, zemědělská statistika nabízí data od roku 1918. Má úřad k dispozici i další data v takovém historickém průřezu?

V řadě oblastí máme data od vzniku samostatného Československa. Obecně je ale v dané chvíli pro nás v systému dlouhodobých časových řad výchozím rokem rok 1993, tedy rok vzniku samostatné České republiky. V části statistik se bohužel ani do tohoto roku nedostaneme, protože některá zjišťování byla zavedena později (například v oblasti informačních a komunikačních technologií) nebo došlo k tak rozsáhlým metodickým změnám v obsahu zjišťování, že zpětný přepočítání srovnatelná data není možné. Přesto se budeme snažit připravit uživatelům co nejdříve časové řady. V rámci možností budeme usilovat o rozšíření dlouhodobého pohledu na vývoj statistických ukazatelů, jako jsou údaje o spotřebě určitých druhů zboží na obyvatele od roku 1920.

Zpět jsme se již podívali, ale co máte v plánu na příští rok?

Hlavní prioritou pro následujících několik měsíců je projekt zřízení krajských správ ČSÚ od 1. 1. 2012. V současné době probíhají přípravné práce, nicméně významný objem aktivit nás čeká v prvním čtvrtletí příštího roku. Nově zřízené krajské správy budou mít větší pravomoci při jednání se samosprávami i dalšími státními orgány v krajích a budou

Iva Ritschelová na konferenci předsedů statistických úřadů (DGINS) členů EU, která se uskutečnila v německém Wiesbadenu ve dnech 26.–27. 9. 2011.

Iva Ritschelová s Jiřím Hrbkem na tiskové konferenci v ČSÚ „Nakládání s odpady a jejich produkce“ v srpnu 2011.

zodpovídat za realizaci komunikační strategie úřadu. Dalším důležitým aspektem v době rozpočtových škrtek je to, že krajští ředitelé budou mít zodpovědnost za efektivní hospodaření svých pracovišť. Vzhledem k tomu, že téměř polovina zaměstnanců ČSÚ je dislokována v krajích, z hlediska hospodaření se jedná o velmi významný krok.

Mluvila jste o komunikační strategii úřadu. Co plánujete posílit v této oblasti?

V rámci diskuse na posledním zasedání České statistické rady byla jejími členy jednoznačně doporučena podpora aktivit ČSÚ v oblasti statistické osvěty a komunikace s veřejností. Je připravována řada projektů, jejichž cílem bude přiblížit výstupy úřadu široké veřejnosti. Rezervu ČSÚ vidím i v oblasti analytické práce. Proto bude od 1. 1. 2012 zřízeno analytické oddělení úřadu, kde budou soustředěni naši odborníci z jednotlivých pracovišť. Zajímavá bude zcela jistě konfrontace údajů produkovaných jednotlivými útvary a analýzy dat v podstatně širších souvislostech, než je tomu doposud, což by ve výsledku mohlo významně přispět ke zlepšení kvality výstupů ČSÚ.

Jakou roli bude podle vás hrát statistika ve společnosti v budoucnosti?

Na to, jakou roli bude hrát, odpovědět neumím. Mohu však zcela jistě říci, jakou roli by hrát měla. V popředí společenského zájmu by mělo být, aby si statistika především zachovala svou nezávislost a objektivitu, jinak ztratí svůj smysl. Zároveň by se měla stát běžným nástrojem podpory rozhodování.

Jsem ráda a je mi ctí, říci, že ČSÚ, jako vysoce odborná instituce, má velmi kvalitní lidské zdroje, které připravují maximálně objektivní výstupy. V podmínkách posledního dění ve světě je zcela evidentní, že budou sílit i tlaky na zvyšování úrovně kvality a nezávislosti oficiální statistiky. Takže „sečteno a podtrženo“, z hlediska společenského významu by měla čekat statistiku velmi příznivá doba. Pevně věřím, že politici si tyto rostoucí nároky na objem a kvalitu výstupů budou uvědomovat i v době stále omezenějších finančních prostředků.